

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICICTWA

Baltic Sea Region
Programma 2007-2013
Part-financed by the European Union
(European Regional Development Fund)

Konferencja pt.: "Zielona administracja za sprawą EMAS,,
Ministerstwo Środowiska, 25 lutego 2015 r.

e-REMAS jako narzędzie „zielonej administracji”

dr inż. Włodzimierz A. Sokół

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICICTWA

Krajowy Punkt Kontaktowy

MINISTERSTWO
ŚRODOWISKA

Eko-efektywnych Technologii i Systemów Zarządzania

Główny Instytut Górnictwa

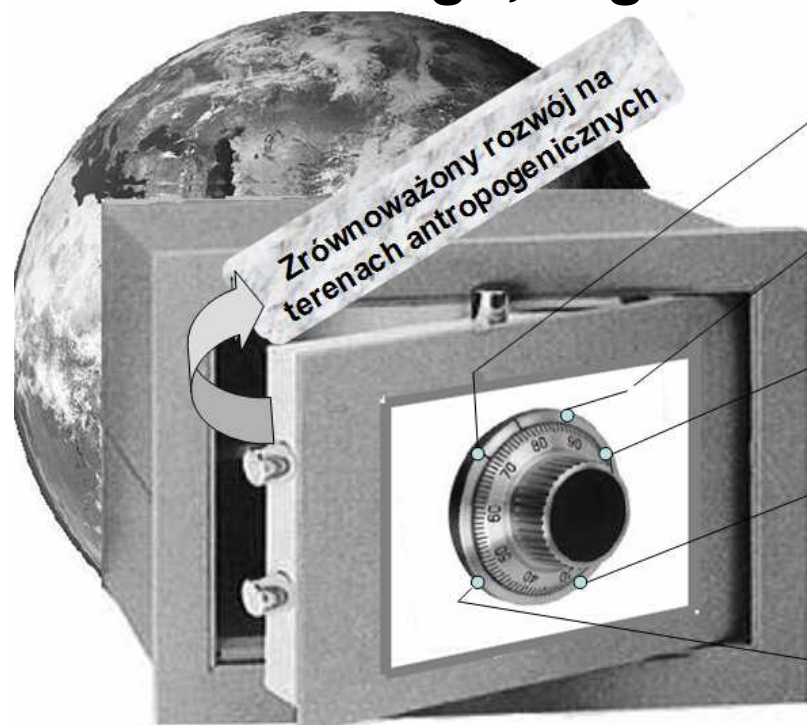
GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICITWA

Baltic Sea Region
Programma 2007-2013
Part-financed by the European Union
(European Regional Development Fund)

Wdrażanie zrównoważonego rozwoju wymaga integracji procesu opracowywania i wdrażania różnych programów regionalnych oraz zapewnienia ich spójności. Można to osiągnąć sięgając po zestaw kluczowych narzędzi, z których integrującą rolę odgrywają **procedury systemu zarządzania środowiskowego, organizowanego w skali regionalnej**

1. Jednolite procedury systemu zarządzania środowiskowego

2. Zarządzanie ryzykiem biznesowym

3. Fazy rewitalizacji terenów zdegradowanych

4. Ocena eko-efektywności technologii środowiskowych

5. Inne narzędzia: zaangażowanie społeczeństwa, dostęp do zewnętrznych baz danych itd..

Kluczowe narzędzia zintegrowanej metodologii

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICITWA

Każdy program, opracowany na potrzeby gminy, powiatu czy województwa zmierza do:

- ***zidentyfikowania problemów - znaczących aspektów***
- ***Zdefiniowania mierzalnych celów*** długo, średnio oraz krótkookresowych, dotyczących znaczących aspektów
- ***wyboru i oceny zadań (projektów)***, których realizacja pozwoli osiągnąć założone cele w różnej perspektywie czasowej
- ***opracowania programu zarządzania***, z określeniem:
  - źródeł finansowania zadań
  - daty rozpoczęcia i zakończenia zadań
  - odpowiedzialnych za realizację każdego zadania

Są to elementy systemu zarządzania środowiskowego (EMAS, ISO 14001), jeśli podlegają procesowi stałego doskonalenia ³

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICITWA

Gotowym narzędziem umożliwiającym integrację procesu opracowywania i realizacji różnych programów regionalnych np. wokół programów ochrony środowiska, jest model **Regionalnego Systemu Zarządzania Środowiskowego** i jego praktyczna realizacja **e-REMAS**, dostępna poprzez sieć

Dzięki temu, że REMAS wykorzystuje wybrane, podstawowe wymagania Europejskiego Systemu Eko-zarządzania i Audytu **EMAS**, wdrożenia REMAS, inicjuje proces „**zazieleniania administracji**” w zakresie **zarządzania pośrednimi aspektami środowiskowymi** oraz przygotowuje do **EMAS**

Po opanowaniu REMAS znacznie łatwiej będzie „**zazielenić administrację**” w zakresie **zarządzania bezpośrednimi aspektami środowiskowymi** i przekonać do wdrożenia EMAS w pełnym zakresie oraz rejestracji w systemie EMAS

4

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICTWA

REMAS jako narzędzie do opracowywania i zarządzania realizacją programów ochrony środowiska oraz wynikających z nich planów na poziomie regionalnym i lokalnym, ułatwia minimalizację kosztów społecznych, ekonomicznych i ekologicznych, poprzez między innymi:

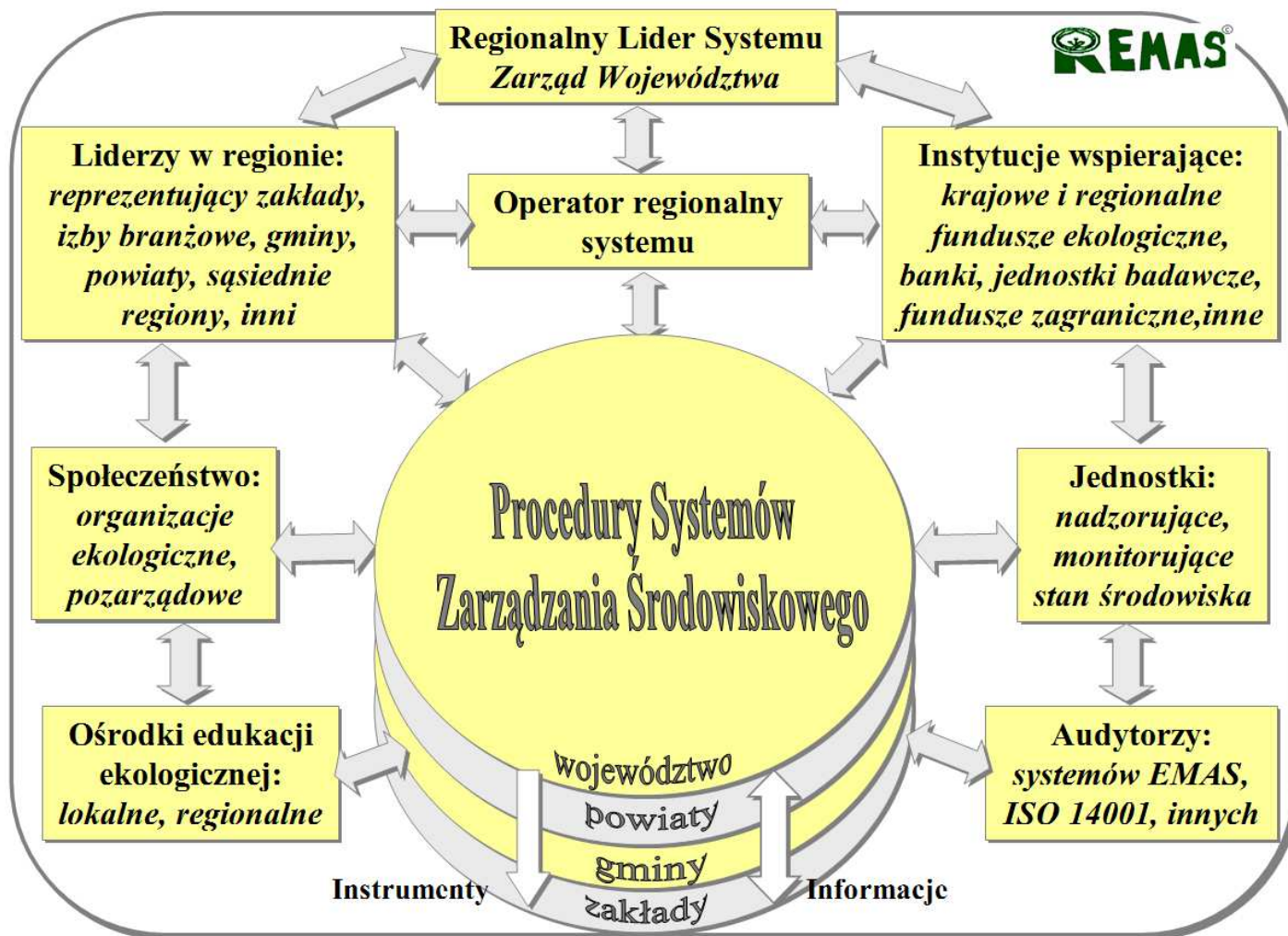
- skupienia liderów regionalnych i lokalnych wokół priorytetowych celów dla rozwoju regionu
- zarządzania ryzykiem biznesowym związanym z osiaganiem celów środowiskowych rozwoju regionalnego
- wybór eko-efektywnych technologii do realizacji zaplanowanych zadań (projektów)
- informowanie społeczeństwa o przebiegu realizacji zadań (projektów), napotkanych problemach, podejmowanych działaniach korygujących, a w końcu wymiernych efektach realizacji programów

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICICTWA

Aktorzy REMAS

Źródło: Sokół WA.2014. Metodologia zarządzania terenami przemysłowymi z wykorzystaniem technologii środowiskowych. Prace Naukowe GIG No. 891, Katowice 2014

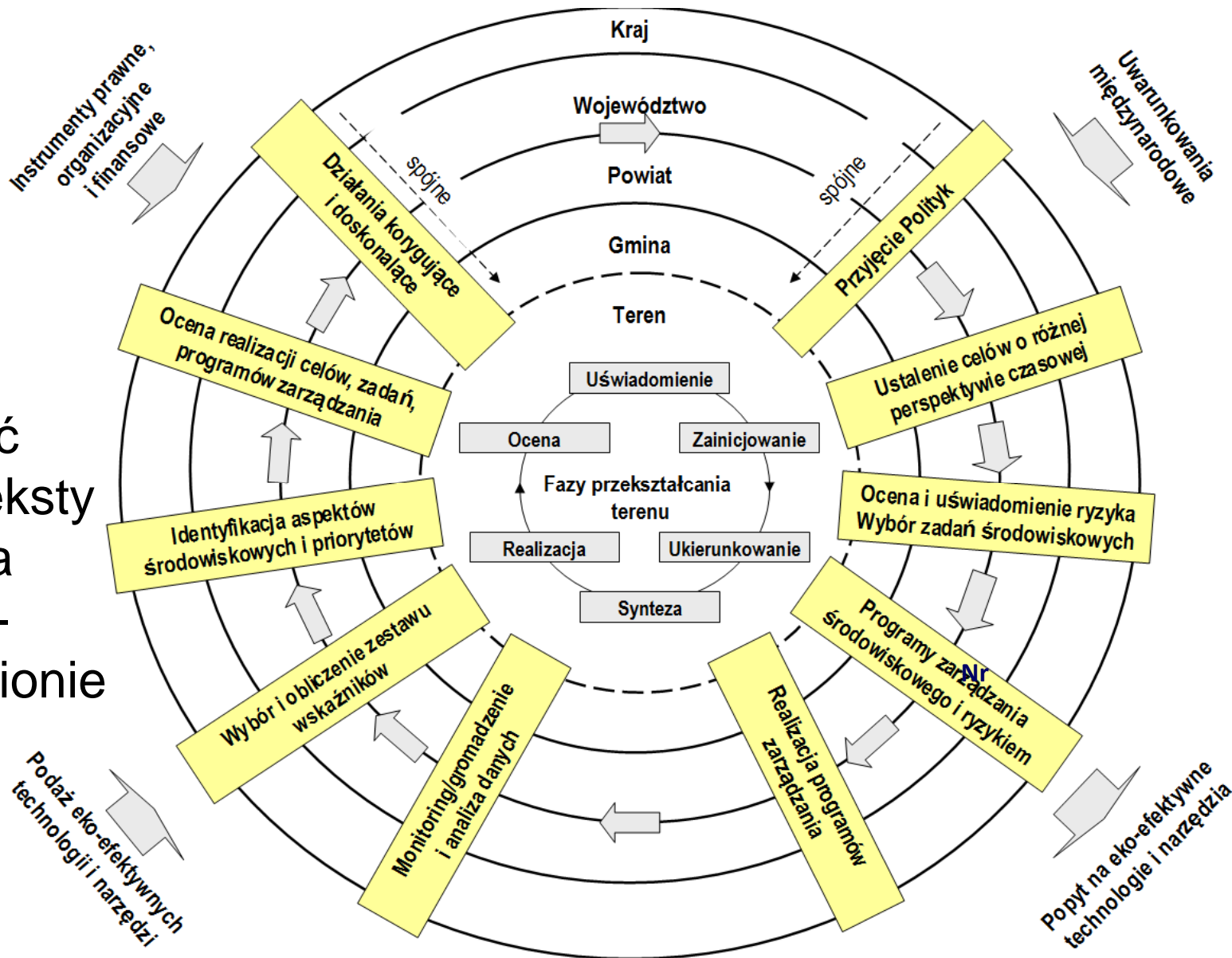
e-REMAS łączy w sobie klasyczny model Czystszej Produkcji z wybranymi wymaganiami EMAS (ISO 14001 i ISO 14031) 6

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICITWA

REMAS
pozwala
uwzględnić
różne konteksty
zarządzania
środowisko-
wego w regionie

Źródło: Sokół WA.2014. Metodologia zarządzania terenami poprzemysłowymi z wykorzystaniem technologii środowiskowych. Prace Naukowe GIG No. 891, Katowice 2014

Sokół W.A.: „e-REMAS jako narzędzie „zielonej administracji”, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 25 lutego 2015 r

GIG Krajowy Punkt Kontaktowy Eko-efektywnych Technologii i Systemów Zarządzania

w Głównym Instytucie Górnictwa

MINISTERSTWO
ŚRODOWISKA

Dodatkowe informacje

- REMAS
- Procedury REMAS
- Narzędzia informatyczne REMAS
- Źródła finansowania REMAS
- Operator REMAS
- Czysta Produkcja

Logowanie do e-REMAS

Użytkownik:

Hasło:

Zaloguj się

Regionalny System Zarządzania Środowiskowego

*Regionalny System Zarządzania Środowiskowego - REMAS to e-innowacyjny, zintegrowany system zarządzania środowiskowego, stanowiący połączenie klasycznego modelu [Czystszej Produkcji \(CP\)](#) z zasadniczymi wymaganiami międzynarodowych norm [ISO 14001](#), [ISO 14031](#) i [Europejskiego Systemu Eko-zarządzania i Audytu - EMAS](#) oraz wyposażony w dodatkowe [narzędzia](#), w tym [system informatyczny](#). Pierwsza edycja REMAS opracowana została jako narzędzie wspierające opracowywanie i aktualizację gminnych, powiatowych i wojewódzkich programów ochrony środowiska oraz zarządzanie ich realizacją, z uwzględnieniem działalności podmiotów gospodarczych na terenach objętych programami [Sokół W.A., "Regional environmental management on industrial sites", *International Industrial Eco*]*

*Obecna wersja regionalnej systemu...
...wdrażanie pr...
...pozwala dokonywać oceny i porównania osiągniętych efektów środowiskowych przez różne samorzady i wzajemnie się inspirować do działań na rzecz systematycznej poprawy stanu środowiska w skali regionalnej.*

Korzystanie z e-REMAS jest bardzo proste poprzez zalogowanie się do systemu z niniejszej zakładki (podanie

Korzystanie z e-REMAS jest bardzo proste – wystarczy zalogowanie się do systemu

Baltic Sea Region
Programma 2007-2013
Part-financed by the European Union
(European Regional Development Fund)

Przebieg zarządzania - Mozilla Firefox

http://www.remas.com.pl/index.php?action=procedury

REMAS - panel zarządzania

REMAS Regionalny System Zarządzania Środowiskowego

Nawigacja

- Opis modelu REMAS
- Procedury systemowe
  - Księga procedur
  - Procedura zarządzania środowiskowego - PR1
  - Procedura oceny efektów działalności środowiskowej - PR2
  - Procedura zarządzania informacjami - PR3
- Podstawowe dokumenty systemowe
- Wprowadzanie danych do kwestionariusza
- Stan środowiska w gminie/powiecie
- Import danych

Procedury systemowe

- Księga procedur
- Procedura zarządzania środowiskowego - PR1
- Procedura oceny efektów działalności środowiskowej - PR2
- Procedura zarządzania informacjami - PR3

pr1.pdf (Obiekt application/pdf) - Mozilla Firefox

http://www.remas.com.pl/downloads/pr1.pdf

 Regionalny System Zarządzania Środowiskowego	Gmina/Powiat	Numer edycji: 1 Data edycji:
	Procedura PR 1 Zarządzanie środowiskowe	Strona: 1 / 6 Egz. Nr 1

SPIS TREŚCI

1. Cel procedury
2. Przedmiot procedury
3. Zakres obowiązywania procedury
4. Terminologia stosowana w procedurze
5. Odpowiedzialność i kompetencje
6. Opis postępowania
7. Schemat postępowania
8. Sposób wprowadzania zmian
9. Wykaz dokumentów i formularzy związanych

Zakończ

Na system składają się trzy proste procedury operacyjne, wynikające z podstawowych wymagań EMAS (ISO 14001 i ISO 14031) oraz dodatkowe narzędzia i opcje systemowe

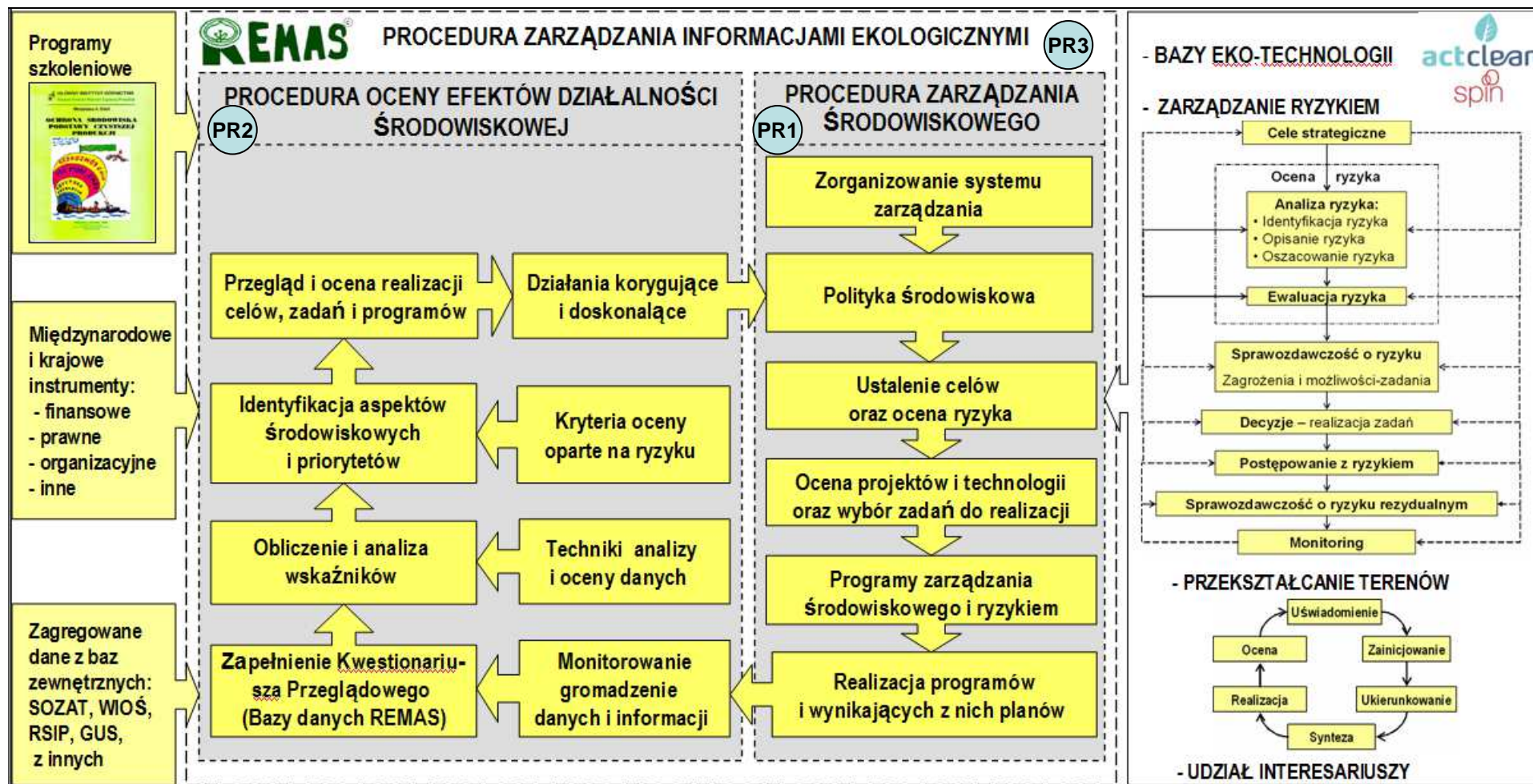
GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICZWA

Baltic Sea Region
Programma 2007-2013
Part-financed by the European Union
(European Regional Development Fund)

Procedury e-REMAs

Źródło: Sokół WA.2014. Metodologia zarządzania terenami przemysłowymi z wykorzystaniem technologii środowiskowych. Prace Naukowe GIG No. 891, Katowice 2014

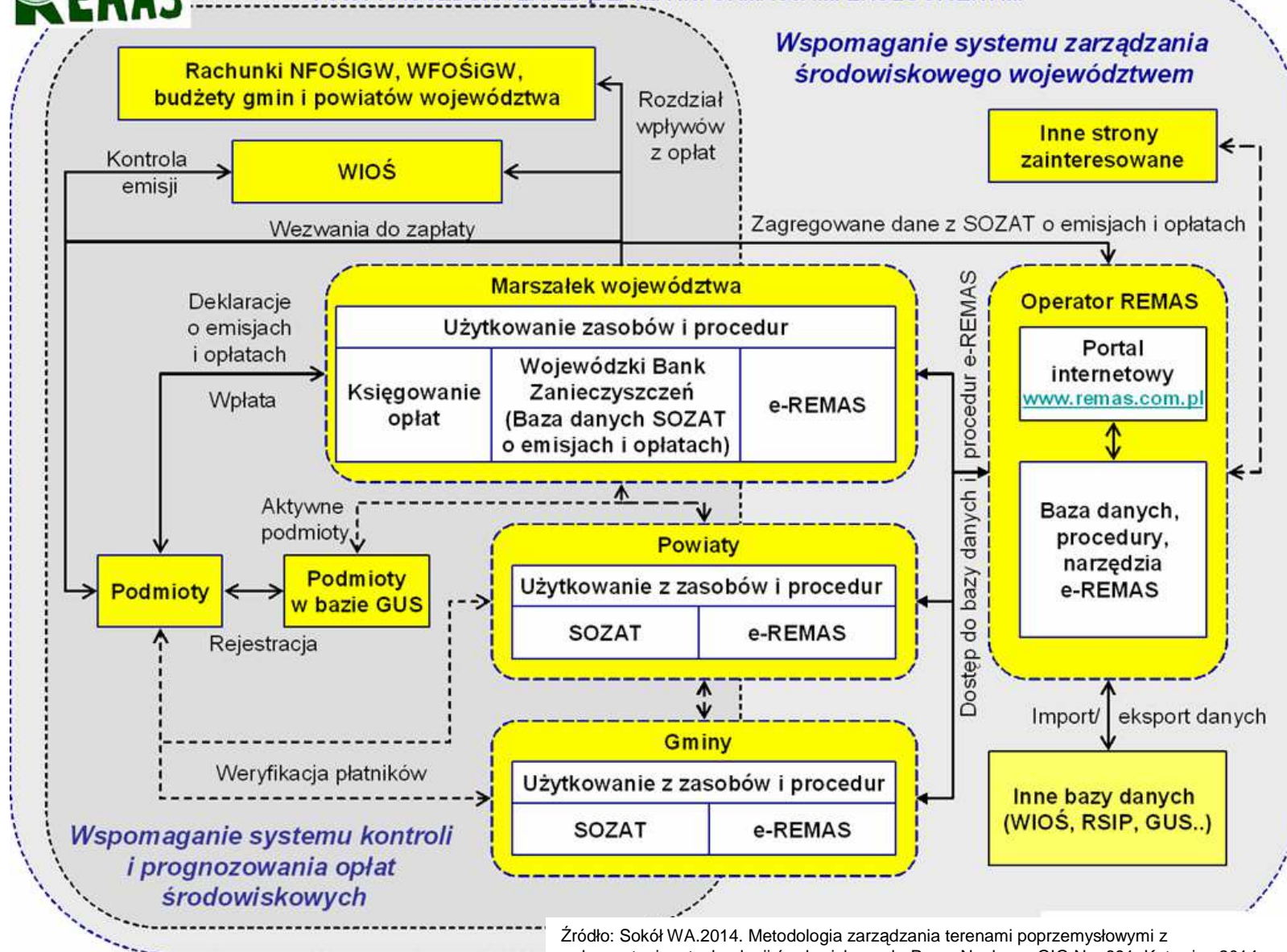
GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICITWA

Part-financed by the European Union
(European Regional Development Fund)

PR3: PROCEDURA ZARZĄDZANIA INFORMACJAMI EKOLOGICZNYMI

Źródło: Sokół W.A. 2014. Metodologia zarządzania terenami przemysłowymi z wykorzystaniem technologii środowiskowych. Prace Naukowe GIG No. 891, Katowice 2014

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICICTWA

Baltic Sea Region
Programma 2007-2013
Part-financed by the European Union
(European Regional Development Fund)

Zaletą e-REMAS jest to, że wszystkie dokumenty systemowe dostępne są wyłącznie w wersji elektronicznej w sieci tj. po załogowaniu się do systemu.

Unika się zbędnej biurokracji, a niezbędne raporty mogą być drukowane w wersji papierowej lub do plików pdf

Dokumentacja REMAS zawiera:

- ***księgę i wzorcowe procedury*** systemu zarządzania środowiskowego: PR1, PR2, PR3 w wersji elektronicznej
- ***kwestionariusz przegląadowy*** tj. wewnętrzną bazę danych monitorowanych parametrów, obejmującą około 200 pozycji w 17 grupach, z których dane wykorzystywane są do obliczenia zestawu ***wskaźników*** oceny efektów działalności środowiskowej - ***takich samych dla wszystkich gmin i powiatów oraz województwa***, a więc porównywalnych

REMAs - panel zarządzania - Mozilla Firefox

<http://www.remas.com.pl/index.php?action=kwestionariusze&step=rok&idg=1>

REMAs - panel zarządzania

REMAs Regionalny System Zarządzania Środowiskowego

Nawigacja

- Opis modelu REMAs
- Procedury systemowe
- Podstawowe dokumenty systemowe
- Wprowadzanie danych do kwestionariusza
  - Grunty, ludność, rynek pracy, podmioty gospodarcze
  - Dochody i wydatki, gospodarka komunalna
  - Jakość środowiska z danych monitoringu państwowego
  - Ochrona wód i gospodarka wodna
  - Ochrona powietrza, przyrody i krajobrazu
  - Gospodarka odpadami
  - Inwestycje
  - Stan środowiska w gminie/powiecie
  - Import danych

Wprowadzanie danych do kwestionariusza

Grunty, ludność, rynek pracy, podmioty gospodarcze | rok: 2008 wy

Powierzchnia gruntów

powierzchnia gminy ogółem (ha): 84

powierzchnia użytków rolnych ogółem (ha): 0

powierzchnia gruntów rolnych (ha): 0

powierzchnia łąk i pastwisk (ha): 0

powierzchnia lasów ogółem (ha): 38

powierzchnia zalesień ogółem (ha): 0

Ludność

ludność ogółem (osoby): 25

zgoni niemowląt ogółem (osoby): 0

zgoni ogółem (osoby): 11

przyrost naturalny (osoby): -15

Rynek pracy

pracujących ogółem (osoby): 0

bezrobotni ogółem (osoby): 48

Podmioty gospodarcze

liczba zarejestrowanych podmiotów ogółem (sztuk): 60

liczba małych i średnich przedsiębiorstw (sztuk): 60

wnoszone przez podmioty opłaty środowiskowe ogółem (tys. PLN): 0

wnoszone przez podmioty kary środowiskowe ogółem (tys. PLN): 0

Ochrona gruntów

wydatki na ochronę powierzchni ziemi (ha): 61

Zakończono

Symbol	Nazwa grupy monitorowanych parametrów
A	Dane ogólne
B	Powierzchnia gruntów
C	Ludność
D	Rynek pracy
E	Podmioty gospodarcze
F	Dochody i wydatki
G	Ochrona gruntów
H	Jakość środowiska z danych monitoringu państwowego i regionalnego
I	Ochrona wód i gospodarka wodna
J	Ochrona powietrza
K	Gospodarka odpadami
L	Ochrona przyrody i krajobrazu
M	Gospodarka komunalna
N	Inwestycje w ochronie wód i gospodarcę wodnej
O	Inwestycje w gospodarce odpadami
P	Inwestycje ochrony powietrza
Q	Edukacja ekologiczna

Parametry podlegają przeglądowi i doskonaleniu

13

Dokumentacja REMAS cd.

- ***wskaźniki*** oceny efektów działalności środowiskowej
- ***wzory dokumentów i raportów*** systemowych, stanowiących po wypełnieniu program ochrony środowiska, zapisany ***w jednolitym standardzie*** – identyczne dla gminy, powiatu i województwa), w tym:
  - dokument organizujący system
  - tablicę priorytetów
  - rejestr aspektów środowiskowych
  - politykę środowiskową
  - rejestr celów i zadań środowiskowych
  - program zarządzania środowiskowego
  - przegląd stanu realizacji celów i zadań środowiskowych
  - ocena efektów działalności środowiskowej
  - raport o stanie środowiska i synteza programu ochrony środowiska gminy, powiatu, województwa

REMAS - panel zarządzania - Mozilla Firefox

<http://www.remas.com.pl/index.php?action=dokumenty&idg=2&type=wskaznikowe&rok=2009>

REMAS - panel zarządzania

REMAS Regionalny System Zarządzania Środowiskowego

Nawigacja

- Opis modelu REMAS
- Procedury systemowe
- Podstawowe dokumenty systemowe
  - Zespół ds. Systemu Zarządzania Środowiskowego
  - Kwestionariusz przeglądowy
  - Wskaźniki oceny efektów działalności środ.
  - Tabela priorytetów
  - Rejestr Aspektów Środowiskowych
  - Polityka środowiskowa
  - Rejestr celów i zadań środowiskowych
  - Programy zarządzania środowiskowego
  - Przeгляд realizacji celów
  - Przeгляд realizacji zadań
  - Ocena efektów działalności środowiskowej
- Wprowadzanie danych do kwestionariusza
- Stan środowiska w gminie/powiecie
- Import danych

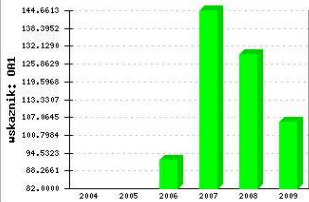
Podstawowe dokumenty systemowe

rok: 2009 | wczytaj rok | podgląd wydruku | drukuj

Wykresy

Wykresy wskaźników:
 OA1 - Emisja gazów cieplarnianych do atmosfery
 generuj wykres

Wykresy innych parametrów:
 B1 - powierzchnia gminy ogółem
 generuj wykres

Wskaźniki

OA1 - Emisja gazów cieplarnianych do atmosfery (Mg/Ma):	105.4373
OA2 - Emisja gazów do atmosfery (Mg/Ma):	108.4646
OA3 - Emisja pyłów do atmosfery (Mg/Ma):	1.1434
OE1 - Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych (KWh/Ma):	0
E01 - Produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych (%):	0
OW1 - Stopień oczyszczania ścieków (%):	0
OW2 - Ludność obsługiwana przez oczyszczalnię ścieków (%):	27.4609
GW1 - Ludność obsługiwana przez wodociągi (%):	0
GW2 - Zużycie wody (m3/Ma):	0
GO1 - Wytwarzanie odpadów komunalnych (Mg/Ma):	0
GO2 - Wytwarzanie odpadów niebezpiecznych (Mg/Ma):	0
GO3 - Wykorzystanie odpadów komunalnych (%):	0
GO4 - Recykling odpadów komunalnych (%):	0

Legenda wskaźników:

OA1	Emisja gazów cieplarnianych do atmosfery
OA2	Emisja gazów do atmosfery
OA3	Emisja pyłów do atmosfery
OE1	Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych
E01	Produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnej
OW1	Stopień oczyszczania ścieków
OW2	Ludność obsługiwana przez oczyszczalnię ścieków
GW1	Ludność obsługiwana przez wodociągi
GW2	Zużycie wody
GO1	Wytwarzanie odpadów komunalnych
GO2	Wytwarzanie odpadów niebezpiecznych
GO3	Wykorzystanie odpadów komunalnych
GO4	Recykling odpadów komunalnych
OG1	Grunty zdegradowane na powierzchni gminy/powiatu
OP1	Lasy na powierzchni gminy/powiatu
OP2	Powierzchnia obszarów chronionych na powierzchni gminy/powiatu
R01	Ochrona środowiska w wydatkach gminy/powiatu
R02	Rynek pracy na tle wydatków na ochronę środowiska

Wskaźniki podlegają przeglądowi i doskonaleniu

15

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICITWA

Model REMAS opracowano jako narzędzie wspierające opracowywanie programów ochrony środowiska w skali regionalnej w województwie śląskim

W latach 2002-2007 ponad 100 samorządów województwa śląskiego w różnym stopniu sięgnęło po REMAS

Przyczyniła się do tego polityka ówczesnych Zarządów WFOŚiGW w Katowicach, wspierana przez Śląski Urząd Marszałkowski.

Ilość zawartych umów związanych z wdrażaniem REMAS

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2002-2007
Liczba umów	8	48	34	7	10	1	108

Źródło: Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Deklaracja Środowiskowa EMAS. Katowice, maj 2008

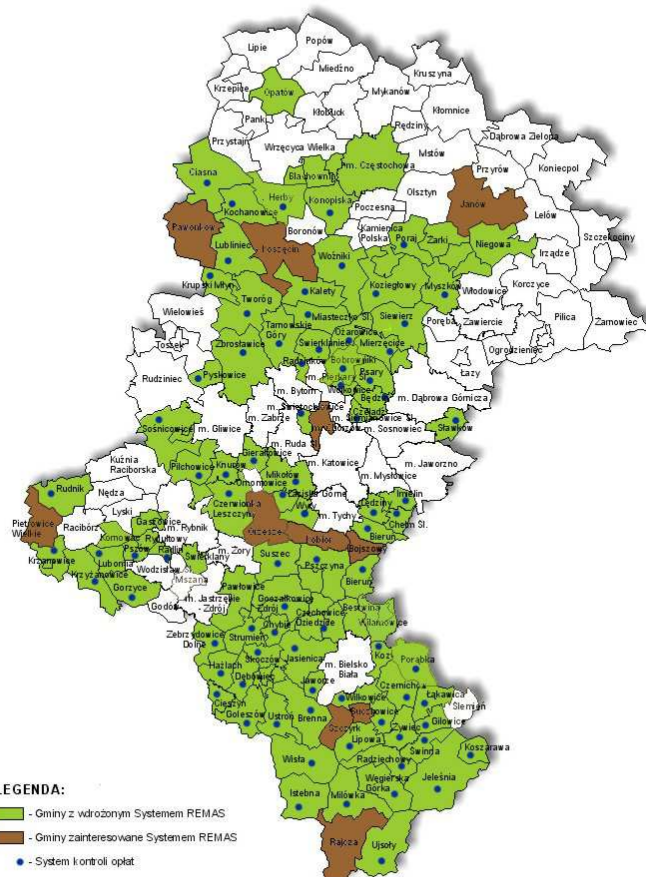

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICTWA

GMINY UCZESTNICZĄCE W SYSTEMIE

Stan w marcu 2007 r

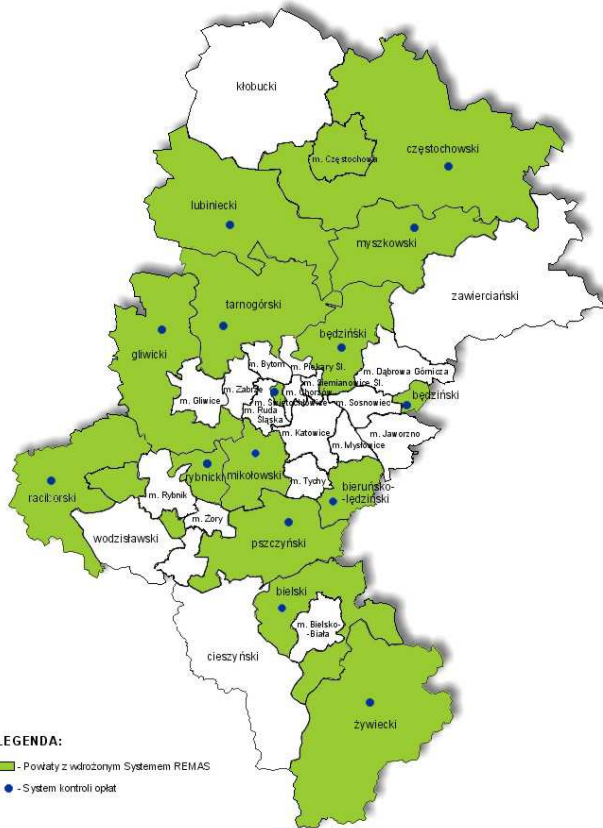
Fundusz wspierał opracowywanie programów ochrony środowiska gmin i powiatów z równoczesnym wdrażaniem w gminach i powiatach REMAS, jako zintegrowanego w województwie systemu zarządzania środowiskowego. Wraz z zaprzestaniem wspierania REMAS zainteresowanie systemem drastycznie spadło, pomimo istnienia nadal możliwości pokrycia kosztów z częściowego umorzenia udzielonych samorządom pożyczek.

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICICTWA

POWIATY UCZESTNICZĄCE W SYSTEMIE

Stan w marcu 2007 r

Z wdrażaniem REMAS następowało uszczelnianie z systemu kontroli opłat środowiskowych i stabilizacja wpływów z tego tytułu na konta funduszy ekologicznych i samorządów, jako źródło finansowania ważnych dla regionu zadań proekologicznych

Szansę powrotu do zintegrowanego systemu zarządzania środowiskowego w województwie stanowi m.in. planowana współpraca bazy REMAS z budowaną w ramach RPO Ogólnodostępną platformą informacji o terenach OPI-TTP oraz e-REMÁS

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICICTWA

Gminy i powiaty, które posiadają wersję stanowiskową REMAS i chciałyby przenieść z niej zasoby do e-REMAS (kwestionariusz przeglądowy, procedury i raporty, w tym programy ochrony środowiska itd, mogą zgłosić taką chęć do Krajowego Punktu Kontaktowego Eko-efektywnych Technologii i Systemów Zarządzania w GIG

Samorządy, które przerwały użytkowanie REMAS po zaniechaniu dofinansowania z WFOŚiGW, mogą powrócić do systemu i skorzystać z nowej wersji e-REMAS

Do e-REMAS można też przenosić programy ochrony środowiska, opracowane bez użycia REMAS w różnych regionach kraju, zapisując je w formacie e-REMAS i następnie korzystać z systemu

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICZWA

Part-financed by the European Union
(European Regional Development Fund)

Procedury REMAS funkcjonują do dzisiaj jako moduł środowiskowy zintegrowanego systemu zarządzania jakością i środowiskowego w WFOŚiGW w Katowicach. System spełnia wymagania międzynarodowych norm ISO 9001, ISO 14001 i rozporządzenia EMAS oraz Systemu Zarządzania Kontroli Programem Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko (2007-2013)

Jest to konkretny przykład zazieleniania w funkcjonowaniu instytucji publicznej, które przynosi wymierne korzyści ekonomiczne i wizerunkowe

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICCTWA

Part-financed by the European Union
(European Regional Development Fund)

Perspektywy zastosowania i rozwoju e-REMAS jako przygotowania do EMAS

Podczas wdrażania planu działań do **strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego na lata 2007-2013** zrealizowano projekt międzynarodowy o akronimie SPIN, który **wskazał e-REMAS** jako **innowacyjny zestaw narzędzi**, przydatny w procesie integrowania i koordynacji działań aktorów regionalnych, w celu stałej poprawy efektywności ekologicznej w regionach UE oraz tworzenia warunków rozwoju, w tym innowacyjności małych i średnich firm.

Plan działań do Strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego na lata 2014-2020 przewiduje implementację kolejnego projektu flagowego pt. „*Rozwijanie głębszej współpracy w zakresie technologii środowiskowych dla stwarzania nowych możliwości biznesowych (DeepEntech)*”. Liderem jest tutaj Polska

21

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICICTWA

DeepEntech jest flagowym projektem wdrażania kluczowych innowacji nietechnologicznych w regionie Morza Bałtyckiego w postaci: regionalnego systemu zarządzania środowiskowego (**e-REMAS**), zarządzania ryzykiem biznesowym, procedury rewitalizacji, eko-efektywność technologii, dostępu MŚP do technologii i know-how w celu zwiększania potencjału innowacyjnego regionów, jednostek badawczych i MŚP

Projekt odzwierciedla ideę ekoregionu 2020+ dzięki zastosowaniu jednolitego modelu zarządzania oraz e-narzędzi do integracji różnych programów regionalnych

Przewiduje się zainicjowanie e- REMAS w pilotowych regionach w Polsce, Niemczech, Finlandii, Szwecji oraz na Litwie, adaptację narzędzi e-REMAS i zaangażowanie aktorów regionalnych, w tym administracji, nauki oraz małych i średnich firm

GŁÓWNY
INSTYTUT
GÓRNICICTWA

Baltic Sea Region
Programme 2007-2013
Part-financed by the European Union
(European Regional Development Fund)

Podsumowanie

1. „Zazielenianie administracji” za sprawą EMAS warto rozpocząć od wdrożenia prostego modelu i narzędzi Regionalnego Systemu Zarządzania Środowiskowego, który zbudowany jest w oparciu o wybrane, podstawowe wymagania EMAS
2. Po opanowaniu REMAS podczas integracji różnych programów regionalnych wokół programów ochrony środowiska, znacznie łatwiej będzie przekonać administrację do wdrażania EMAS w pełnym zakresie oraz do rejestracji w systemie EMAS
3. Samorządy zainteresowane rozpoczęciem wdrażania EMAS od e-REMAS zachęca się do współpracy z GIG, między innymi w ramach możliwości jakie stwarza realizacja projektów międzynarodowych w nowym okresie finansowania UE np. INTERREG
4. Fundusze ekologiczne powinny zachęcać do wdrażania e-REMAS, a następnie EMAS w ramach istniejących instrumentów wsparcia np. częściowego umarzania pożyczek

Dziękuję za uwagę!

Kontakt:

dr inż. Włodzimierz A. Sokół
Kierownik Projektów Międzynarodowych
Dyrektor KPK ETiSZ

Krajowy Punkt Kontaktowy

Ekofektywnych Technologii i Systemów Zarządzania

Główny Instytut Górnictwa

40-166 Katowice Plac Gwarków 1

www.actclean.gig.eu tel/fax: +48 32 259 22 11 w.sokol@gig.eu

MINISTERSTWO
ŚRODOWISKA